

DUŠAN JAKOMIN, *SKOZI VASI DO LJUDI : SV. ANTON PRI KOPRU*.
Škedenjski etnografski muzej, Trst 1996, 111 str., ilustr.

“Sv. Anton je skupno ime za razloženo vas s številnimi zaselki, razporejenimi na širokem hrbtu v severnem delu Šavrinškega gričevja, ki je severozahodni podaljšek Marežanskega slemena in se tu spušča v dolino reke Rižane...” Avtor nas v svojo knjigo uvede z navedenimi zemljepisnimi podatki. Šele v Uvodu pojasnjuje nagibe, ki so ga vodili pri pisanju: zabeležiti čim več tistega, kar se je včasih dogajalo, opisati in imenovati ljudi, ki so nekdaj tu prebivali.

Dušan Jakomin je bil rojen v tej vasi, a so pretekla že leta in desetletja od 485 takrat, ko jo je zapustil. Najprej zato, ker je moral v šole, in nato zaradi službe. Kot kaplan že leta služi v Škedenju pri Trstu. Po njegovi zaslugi je zaživel Škedenjski muzej kot muzej slovenskih prebivalcev, ki se počasi utaplja v italijanski večini.

Ob svojem rednem delu pri domačinih je vsa leta našel čas za organizacijo raznovrstnih prireditev, ki so ohranjale predvsem slovensko besedo. Izdal je več knjig, med njimi monografijo o škedenjski krušarici. S tem je rešil pred pozabo poklic, s katerim so se ukvarjale številne ženske iz tržaške okolice še kakšnih deset let po koncu druge vojne. Vzporedno s tem delom, ki se ga je loteval v Trstu, pa je vztrajno zorela misel tudi na domači kraj, na Sv. Anton, kjer je preživel zdržema samo prvih deset let svojega življenja. Pa vendar se ni nikoli docela ločil od njega. Ko so se spremenili neprijazni pogoji, ki jih je rojevala prejšnja oblast, je v njem dozorela tudi odločitev - in v domači vasi je preživel več časa. Vsekakor to niso bile počitnice, zakaj neutrudno je hodil okrog ljudi, jih spraševal, se pogovarjal in pravzaprav obujal tudi svoje spomine. Tako je najprej nastal Narečni slovar Sv. Antona nad Koprom, izšel leta 1995 v Trstu, naslednje leto pa pričujoča knjiga. Knjigo je, poleg domačim: materi, očetu in sestri, posvetil še vsem ostalim domačinom, vsem tistim, ki še živijo pri Sv. Antonu in se bodo med listi tudi poiskali. To je knjiga spominov. Spominov na najbolj običajne sosedo, poleg tega pa še na posebneže, ki so jih poznali v vsakem okolju.

Anekdote o vaških originalih nam pripoveduje kot zgodbe brez komentarja. Tako spoznamo, ne da bi nam to posebej zapisal, kako povezani so bili sosedje, bližnji in daljni, ki so si pripovedovali najbolj intimne dogodke iz življenja svojih znancev, ne da bi se jim pri tem zdelo karkoli narobe. Take zgodbe so se rojevale spontano, kot so jih tudi kar naenkrat pozabili. Jakomin je prvi del knjige posvetil posameznim zaselkom in njihovim prebivalcem. Pravi, da se je ustavil le pri tistih, ki jih je poznal ali se jih je še sam spomnil, ali pa so mu o njih pripovedovali. “Ustavil sem se pri najbolj znanih, pri tistih, ki so kakorkoli dali poseben pečat vaškemu življenju. S tem nočem zmanjševati pomena onih, ki so izostali.”

Mimo bralca se zvrsti več sto ljudi iz natančno 22 zaselkov, ki sestavljajo Sv. Antona. Cela galerija žensk, moških in otrok, ki so bili kmetje, trgovci,

gostilničarji, krušarice, perice, mlekarice, vojaki, pohajači in berači, nekateri samo z imeni, drugi tudi s svojo zgodbo in celo fotografijo. Sv. Anton je namreč tudi zelo dobro predstavljen s fotografijami. Avtorju je najbolj pomembno, da predstavi svoje sovaščane, katerih življenje se je od takrat, ko se je on poslovil od njih, nepreklicno spremenilo. Vendar je čutiti posebno skrb, ko opisuje stare šege - če bodo zapisane in zabeležene, jih ne bo mogoče povsem pozabiti. Npr.: V Kopru so imeli nekdanj na četrto postno nedeljo poleg maše posebno zabavo. Na ta dan so tja prihajali posebno mladi ljudje iz vseh okoliških vasi. To je bila priložnost za sklepanje novih poznanstev med fanti in dekleti. Šega, ki je ni več, se je avtorju zapisala, ko je pripovedoval zgodbo o starem samcu, ki si je vsako leto na ta dan v Kopru iskal ženo.

Prav tako preberemo o "nonotu", ki je verjetno zadnji pri Sv. Antonu ohranjal starodavno šego, ko je na božični večer pod mizo polagal otep sena za prihajajoče božje dete, pa o posebnih kolačkih, ki so jih spekli za neveste, o "raboti" - skupnih delih na vaških poteh, o "šivanem platnu", prtju z izvezenim slovenskim napisom, ki je krasil kuhinjski prostor, o pogrebnih navadah, o koledniških pesmicah za sv. tri kralje, in še in še.

Dasiravno si je avtor prizadeval, da bi bil samo vesten zapisovalec tistega, kar je doživel, česar se je spominjal ali pa so mu bili pripovedovali, ponekod le ni mogel brez globoko občutene pripadnosti svojemu rojstnemu kraju. Opisovanje sobotnega večera na vasi je tako idilično, da je komaj verjetno, da bi se zares lahko dogajalo na tak način, kot je zapisano. Sproščujoč občutek ob koncu tedna in pričakovanje nedelje je bilo mogoče zaželeno, ni pa bilo dano vsakomur. Vsekakor se večina današnjih prebivalcev, tako kot avtor sam, z obžalovanjem spominja izginulih sobotnih vaških pomenkov, "kjer je bilo dovolj razvedrila, smeha, petja in spokojnega uživanja v družbi mlajših in starejših, preden so legli k počitku." Hudi časi italijanske države, druga vojna in tudi težka leta po njej, komaj da so omenjena. Sem pa tja izvemo za kakšno javno prepoved, sicer pa so se očitno vse hude reči skrivale v življenjih posameznikov. Prelepo bi bilo verjeti, da se je Sv. Antona vse izognilo. In res se ga ni, saj je še nekaj let po drugi vojni prav sredi naselja potekala meja med cono A in cono B. Leta 1957 so ga preimenovali v Pridvor, leta 1991 pa so mu vrnili staro ime.

Avtor Dušan Jakomin je izpolnil svoj dolg do domače vasi. Knjiga je v veselje domačinom in v pomoč vsem tistim, ki bodo hoteli izvedeti kaj več o krajih, ki so tako blizu, pa vendar tako daleč od glavnih cest.

Tanja Tomažič